

Wyrobisz, Andrzej

"Dzieje Siedlec 1448-1918", Antoni Winter, Warszawa 1969 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 62/2, 331-332

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Antoni Winter *Dzieje Siedlec 1448—1918*, Prace Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych nr 10., PWN, Warszawa 1969, s. 228.

W ostatnich latach ukazało się na rynku księgarskim bardzo wiele wydawnictw poświęconych historii miast w Polsce. Różnorodność ich jest ogromna: od turystycznych przewodników, pamiątkowych albumów i prac popularnych, aż po naukowe monografie. Wartość tych publikacji jest rozmaita i — niestety — nie zawsze odpowiadająca zamierzeniom autorów i wydawców. Liczebnie przeważają prace słabe, nie przynoszące pożytku nauce ani nie służące popularyzacji w dobrym znaczeniu tego słowa. Tymczasem potrzeby nauki w tym zakresie są duże, nie mniejsze są również potrzeby w dziedzinie upowszechnienia wiedzy historycznej. Toteż każda nowa książka lub artykuł poświęcony historii miast spotyka się z zainteresowaniem zarówno ze strony miłośników przeszłości, jak i naukowców.

Wśród owej obfitości wydawnictw dotyczących historii miast w Polsce książka A. Wintera „Dzieje Siedlec” wyróżnia się walorami erudycyjnymi i popularyzacyjnymi. Napisana płynną i ładną polszczyzną, prezentuje równocześnie solidny warsztat naukowy.

Książka została oparta na bardzo obszernym materiale źródłowym i starannie zebranej bibliografii. Wykorzystane źródła pochodzą zarówno z archiwów władz centralnych i lokalnych, jak też z archiwów prywatnych dawnych właścicieli Siedlec. Skrupulatnie przeprowadzona kwerenda pozwoliła autorowi dotrzeć do wielu nieznanych dotąd materiałów, w tym także do źródeł znajdujących się bądź w rękach prywatnych, bądź w zbiorach akt różnych urzędów i instytucji w Siedlcach. Sięgał też autor do licznych opisów miasta, także do opisów literackich i pamiętnikarskich. Dziwić może jedynie brak odsyłaczy do akt Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie, skoro o zasobach tego archiwum, przechowującego m.in. akta Komisji Województwa Podlaskiego, Rządu Gubernialnego Podlaskiego i Rządu Gubernialnego Siedleckiego, autor wspomina na s. 8. Czyżby w aktach tych nie znajdowało się nic więcej ponad to, o czym informują obficie cytowane przez autora materiały Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych? W każdym razie warto by na ten temat otrzymać parę słów wyjaśnienia.

Co do bibliografii można by się upomnieć o odsyłacz do pracy Z. Bobrowskiego¹ w miejscu, gdzie mowa o ratuszu siedleckim (s. 72), a może także o powołanie się na rozprawkę Br. Zaleskiego, pracę Cz. Wycecha lub artykuł B. Leśnodorskiego z „Polskiego Słownika Biograficznego”² w miejscu, gdzie mowa o spisku Franciszka Gorzkowskiego (s. 96—97).

Książka dzieli się na cztery rozdziały w układzie chronologicznym. Rozdział pierwszy omawia początki Siedlec jako miasteczka prywatnego i ich dzieje do XVII w., rozdział drugi obejmuje historię Siedlec w XVII—XVIII w. jako magnackiej rezydencji, w rozdziale trzecim przedstawiono Siedlce XIX-wieczne, rozdział ostatni poświęcono dziejom miasta od powstania styczniowego do zakończenia I wojny światowej. Natomiast w ramach każdego rozdziału zastosowano podział na podrozdziały w układzie rzeczowym. Jest to konstrukcja logiczna i bardzo przejrzysta. Cezury chronologiczne dobrano trafnie, nie budzi też zastrzeżeń dobór problemów, aczkolwiek można by podjąć dyskusję czy zostały one przedstawione we właściwych porządkach.

¹ Z. Bobrowski, *Budynki użyteczności publicznej w Polsce wieku Oświecenia*, Warszawa 1961.

² Br. Zaleski, *Spisek Gorzkowskiego 1796 r.*, „Rocznik Tow. Historyczno-Literackiego w Paryżu” 1868; Cz. Wycech, *Spisek Franciszka Gorzkowskiego na tle ruchów społecznych w końcu XVIII wieku*, Warszawa 1950; B. Leśnodorski, *Gorzkowski Franciszek*, PSB. VIII.

Autora interesowały przede wszystkim związane z Siedlcami wydarzenia. Stąd aż nazbyt obszerny opis bitwy pod Iganiami (związanej zresztą z Siedlcami tylko miejscem akcji) lub barwny opis pobytu króla Stanisława Augusta u hetmanowej Ogińskiej. Dlatego też partie poświęcone najdawniejszym dziejom Siedlec są mniej obszerne od rozdziałów mówiących o historii nowszej, dokładniej znanej ze źródeł. Bardzo wartościowe są zestawione przez Wintera informacje dotyczące zaludnienia Siedlec, chociaż sam autor podkreśla ich niedokładność (zagadnienia demograficzne autor porusza w kilku miejscach książki, por. także zestawienie tabelaryczne na s. 124). Ukazują one znany także z historii innych miast polskich gwałtowny wzrost demograficzny w XIX w., zwłaszcza w drugiej jego połowie. Ukazują też dużą nierównomierność wzrostu zaludnienia miasta, częste skoki i załamania linii rozwojowej, co również było typowe dla innych miast polskich. W Siedlcach owe silne zmiany demograficzne są jednak może bardziej zastanawiające niż w innych miasteczkach, gdyż Siedlce nigdy nie były dużym ośrodkiem przemysłowym i na zmiany ludnościowe w niewielkim tylko stopniu wpływać tam mogły przyczyny gospodarcze; poza zarazami, pożarami i innymi klęskami elementarnymi wzrost lub spadek liczby mieszkańców Siedlec powodować mogły jedynie takie czynniki, jak budowa linii kolejowej, lokalizacja administracji gubernialnej, szkół itp.

Dużo miejsca poświęcono życiu kulturalnemu, rozwojowi przestrzennemu i zabudowie miasta, natomiast znacznie mniej sprawom ustrojowym, strukturze społecznej miasta, gospodarce miejskiej. Otrzymaliśmy dzięki temu obraz przeszłości Siedlec barwny i bogaty, ale bardzo słabo powiązany z dziejami kraju i z ogólniejszymi procesami historycznymi. O tym, co działo się w Siedlcach w ciągu pięciu stuleci, wiemy niemal wszystko, ale trudno wyrobić sobie zdanie, jaką rolę spełniały Siedlce w gospodarce regionu i całego kraju, w jego życiu politycznym i kulturalnym. Przypomina się tu zdanie wypowiedziane przez Jana Rutkowskiego, który uważał, że monografie miejscowości „powinny być oceniane przede wszystkim jako badania mające ułatwić syntetyczne ujęcie całokształtu dziejów danego państwa czy narodu”³. J. Rutkowski ujmował zadania badań regionalnych dość wąsko: jedynie jako zbieranie materiałów źródłowych do przyszłych wielkich syntez. Sądzę, że zadania regionalistyki są znacznie szersze, że historia regionalna powinna mieć własne cele badawcze i posługiwać się własnymi metodami, podobnie jak specyficzne cele i metody ma historia gospodarce lub historia kultury. Tak czy inaczej jednak niezbędnym warunkiem efektywności badań regionalnych jest ich ujmowanie w szerokim kontekście historycznym, wiązanie dziejów danego miasta, miejscowości lub okolicy z głównymi nurtami przemian historycznych. Książka A. Wintera niewątpliwie zyskałaby w takim ujęciu wiele na wartości naukowej i popularyzatorskiej. Ale i w swej obecnej postaci znajdzie ona licznych czytelników, wśród miłośników i mieszkańców Siedlec, będzie też użyteczna dla naukowców, a to dzięki nagromadzeniu ogromnej ilości informacji źródłowych, trafnej ich selekcji i systematyzacji, wnikliwej analizie źródeł i przejrzystej koncepcji pracy.

Andrzej Wyrobisz

Adam Kersten, *Na tropach Napierskiego. W kręgu mitów i faktów*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1970, s. 249.

Książka Adama Kerstena przeznaczona jest w zasadzie dla historyków, jak również dla inteligentnych miłośników historii, posiadających pewien zasób

³ J. Rutkowski, *O zadaniach pracy naukowej na prowincji w zakresie historii*, „Nauka Polska” t. IV, 1923, s. 233.